Miten hyvinvointia mitataan?

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtion osuuden lisäosa eli HYTE-kerroin

Erikoistutkija Hanna Kettunen

25.8.2022

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Esityksen sisältö

1. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen kirjaston näkökulmasta
2. Miksi ja miten hyvinvointia mitataan
3. Mikä on HYTE-kerroin

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen kirjaston näkökulmasta

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen

Mihin pyritään?

- Luodaan perusta työ- ja toimintakyvylle
- Kavennetaan väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja
- Edistetään ja ylläpidetään hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta ja osallisuutta
- Vahvistetaan mielenterveyttä ja ehkäistään päihdehaittoja
- Ehkäistään sairauksia, tapaturmia, väkivaltaa, syrjäytymistä ja osattomuutta

Työn kohdistuminen

Miten?

- Vaikutetaan kaikilla hallinnonaloilla terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen sekä niiden taustatekijöihin
- Tehdään poikkihallinnollista ja monitoimijaista yhteistyötä
- Kohdennetaan voimavarat suunnitelmallisesti

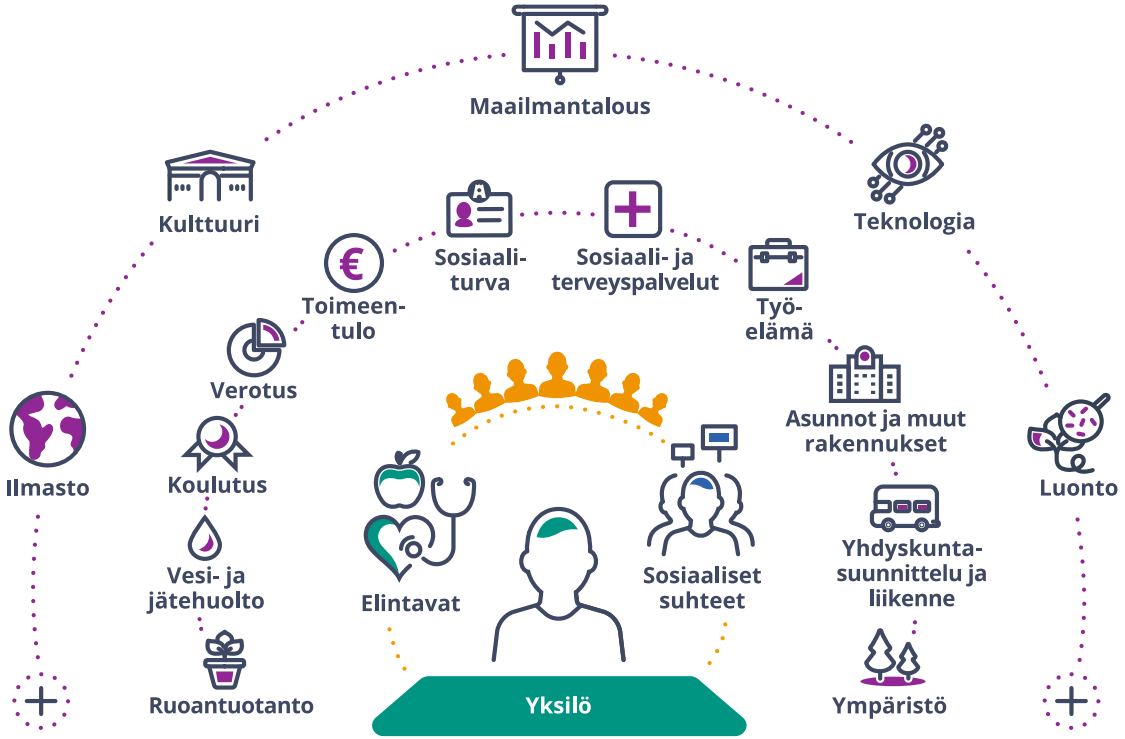

(Lähde: Mukaillen Dahlgren & Whitehead 1991)

Kansanterveyden neuvottelukunta

25.8.2022

Hyte-työ lain mukaan hyvinvointialueilla ja kunnissa 1

Hyvinvointialueilla ja kunnissa molemmissa on mm:
…**edistettävä** asukkaidensa **hyvinvointia ja terveyttä**.
…nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen **vastuutaho.**
…**seurattava** kuntalaisten /asukkaiden **elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä** sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin.
…asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiselle **tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet**.
…arvioitava **ennakkoon päätöstensä vaikutukset** ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin.
……eri **toimialojen** tehtävä **yhteistyötä** hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin.

Lähde: Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 6 ja 7 §)

Hyte-työ lain mukaan hyvinvointialueilla ja kunnissa 2

Hyvinvointialueilla ja kunnissa molemmissa on mm:
…**raportoitava** asukkaidensa hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä ja.. toimenpiteistä **kunnanvaltuustolle/ aluevaltuustolle** vuosittain.
…valmisteltava valtuustolle valtuustokausittain **hyvinvointikertomus ja -suunnitelma** edellä mainituista asioista. (Alue laatii kertomuksensa yhteistyössä kuntien kanssa.)
……**julkaistava se** julkisessa tietoverkossa.
…tehtävä **yhteistyötä** muiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.
…edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien **järjestöjen** toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Lähde: Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 6 ja 7 §)

Hyte-työ lain mukaan hyvinvointialueilla ja kunnissa 3

Hyvinvointialueilla on mm.	Kunnissa on mm.
…toimittava **yhteistyössä** alueen kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan.	…toimittava **yhteistyössä** hyvinvointialueen kanssa ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan.
…**neuvoteltava** vähintään vuosittain **yhdessä alueen kuntien sekä muiden toimijoiden** kanssa tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.	…**osallistuttava neuvotteluihin** hyvinvointialueen, kuntien sekä muiden toimijoiden kanssa tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

Lähde: Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 6 ja 7 §)

Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma ovat strateginen asiakirja

- Sekä kunnat että tulevat hyvinvointialueet tekevät laajan hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman kerran valtuustokaudessa
- Tekijänä usein organisaatiossa toimiva monialainen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte) ryhmä
- Kertomus-osa kuvaa hyvinvoinnin nykytilan ja suunnitelma-osa esittää tavoitteet hyvinvoinnin parantamiselle
- Toteutus organisaatioiden toiminta- ja taloussuunnitelmilla ja esim. järjestöavustuksilla

Miksi kirjastojen kannattaa olla mukana hyte-työssä

- Ihmisten hyvinvoinnin edistäminen on kirjaston ydintä
- Kirjastojen rooli laajentunut jo nyt kädentaitojen, osallisuuden, kohtaamisen areenoiksi
  - Kirjasto on kohtaamispaikka, osallisuuden matalin kynnys
- Kirjastojen itsearvon lisäksi voidaan osoittaa välineellistä arvoa
- Hyvinvoinnin määrittelyssä ja moniäänisessä keskustelussa tarvitaan kirjastoa mukaan
- Tarvitaan kirjastojen oma sanoitus omasta roolistaan hytessä
- Kunnat joka tapauksessa tekevät hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman, asettavat tavoitteita tai toimia kuntalaisten hyvinvoinnille, miksi kirjastotoimi jäisi keskustelun ulkopuolelle
- Miten teidän kunnassanne kirjasto linkittyy kuntastrategiaan tai hyte-rakenteisiin?

Kirjasto itseisarvona ja välinearvona

- Kansainvälisten tutkimusten perusteella kirjastot vaikuttavat myönteisesti käyttäjiensä lukutaitoon, oppimiseen, hyvinvointiin ja kansalaisidentiteettiin.
- Suomessa ”Kirjasto on parantanut elämänlaatuani erittäin tai melko paljon 85% (N 26521).
- 51 prosenttia on sitä mieltä, että kirjastojen sulkemisella koronan takia oli kielteisiä vaikutuksia ihmisten elämään. Kahdeksan prosenttia piti niitä erittäin ja 43 prosenttia melko negatiivisina.
- Esimerkkejä kulttuurin kustannushyödyistä on Suomesta:
  - Kirjasto auki 24 tuntia -kustannukset vähenevät
  - Kulttuuria hyödyntävä työpaja palauttaa investoidun euron 1,31-kertaisesti
  - Nuorisoteatteri tuo 46% voittoa
  - Kansalaisopistoon sijoitettu euro näyttää tuottavan yli 3,4 euroa
- Tarvitaan lisää
  - tavoite- ja seurantamittareita, hankkeiden ja toimien vaikutusten kuvaamista,
  - mallintamista ja hyödyn raportointia.

Miksi ja miten hyvinvointia mitataan?

K: Miksi hyvinvointia mitataan kunnassa?
V: Tieto tukee päätöksentekoa ja toimintaa

→ Tiedon avulla voidaan puuttua ongelmiin, ehkäistä niiden syntyä sekä edistää hyvinvointia ja terveyttä

→ Tieto ohjaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelua ja se on kunnan/alueen strategisten tavoitteiden perusta.

→ Kunnan/alueen **johtoryhmä** koordinoi toimintaa ja varmistaa ohjauksen ja resurssit

→ Kunnan/alueen monialainen **hyvinvointiryhmä** vastaa konkreettisten toimenpiteiden toteutuksesta eri toimialoilla

→ Toimenpiteitä seurataan ja niistä raportoidaan kunnan ylimmälle johdolle eli kunnanvaltuustolle vuosittain (**hyvinvointikertomus, toiminta- ja taloussuunnitelmat**). Kunnanvaltuusto on vastuussa päätöksistä, joilla kunnassa edistetään hyvinvointia ja terveyttä.

→ Myös **järjestöt ja yritykset** hyödyntävät toiminnan suunnittelussaan tietoa hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta sekä toiminnasta

Mistä tietoa saadaan?

Tietoa tarvitaan monelta eri sektorilta ja tasolta

…tärkeää olisi tunnistaa kunkin sektorin vaikutukset väestön hyvinvointiin ja terveyteen

THL:n tietopankit terveydestä ja hyvinvoinnista (pääasiassa sote-tietoa)

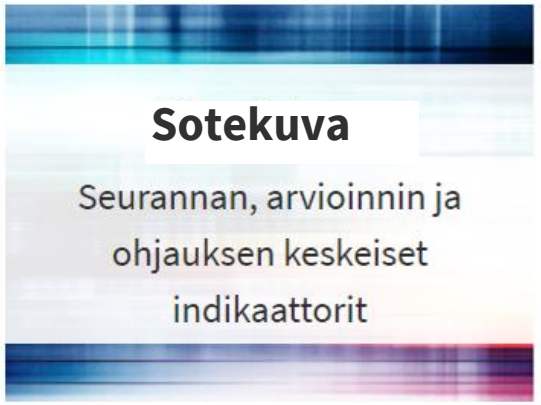

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Ikääntyneet
Lapset, nuoret ja perheet
Päihteet ja riippuvuudet
Sairastavuus ja tapaturmat
Seksuaali- ja lisääntymisterveys
Sosiaali- ja terveydenhuollon resurssit
Sosiaalipalvelut
Terveyspalvelut
Vammaisuus

https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data

Muita hyvinvointitietopankkeja (muut toimialat kuin sote)

- Elinympäristö: https://liiteri.ymparisto.fi/
- Pelastustoimi, sivistystoimi, sosiaali- ja terveydenhuolto, työllisyys, työterveys ja työsuojelu, ympäristö, maatalous: http://www.patio.fi/
- Ympäristö: Suomen Ympäristökeskus SYKE: https://www.syke.fi/avoindata
- Turvallisuus: https://prontonet.fi/
- Liikunta: https://www.lipas.fi/etusivu ja www.minedu.fi/liikuntaindikaattorit
- Kirjastot: https://avi.fi/tietoa-meista/toimintamme/tuotamme-tietoa/kirjastotilastoja
- Varhaiskasvatus: https://www.oph.fi/fi/palvelut/varhaiskasvatuksen-tietovaranto-varda
- Opetus: www.vipunen.fi

Jatkuu..

- Sähköinen Hyvinvointikertomus (Kuntaliitto): https://hyvinvointikertomus.fi/#/welcome
- Tilastokeskuksen tilastot: https://www.stat.fi/
- Kuntaliiton tutkimukset ja tilastot: https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut
- Paikallinen tieto: kuntien itse tekemät kyselyt ja selvitykset, järjestöjen keräämä tieto, kentän työntekijöiltä saatu tieto…

Haluatko valmiin indikaattoripaketin hyvinvoinnin mittaamiseen kunnassa?

- **THL:n ehdotus kuntien hyvinvointikertomuksessa ja –suunnitelmassa käytettävistä indikaattoreista saatavissa netissä: www.thl.fi/minimitieto**
  - Hyvinvoinnin ja terveyden tila -indikaattorit (30 kpl)
  - Tehdyt toimet kunnassa –indikaattorit (15 kpl)
  - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet kunnassa -indikaattorit (8 kpl + itsearviointi 6 kpl)

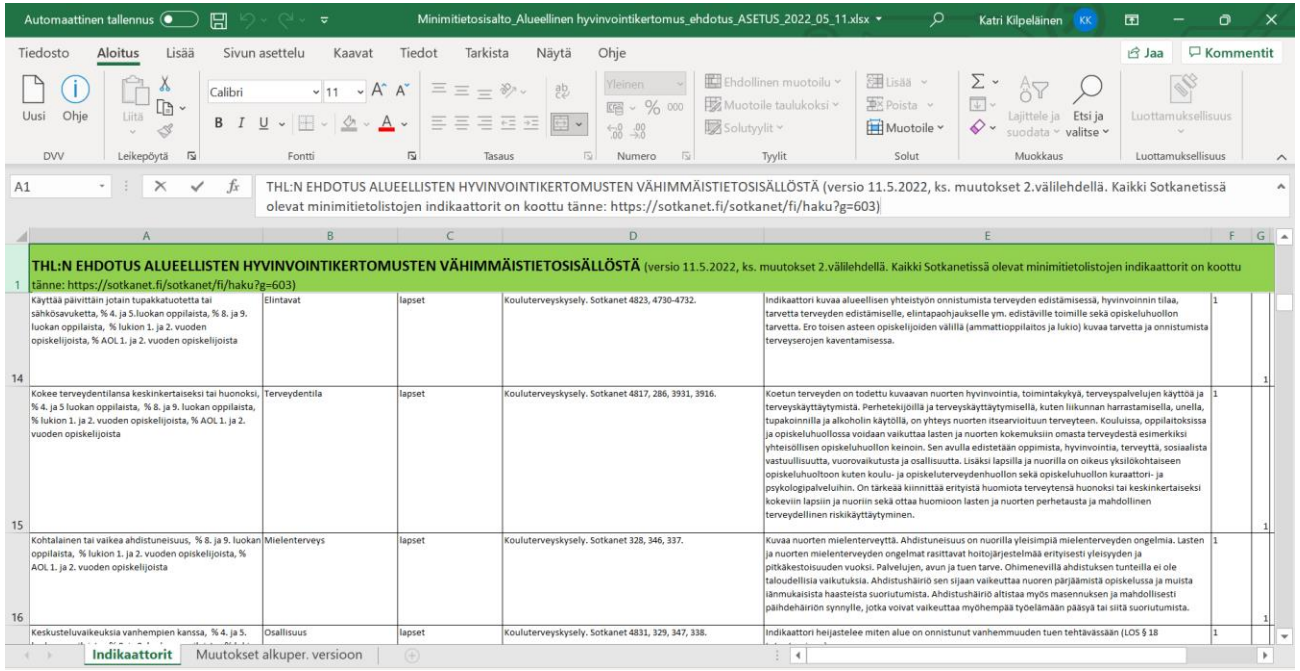

Kirjastojen indikaattorit hyvinvointikertomuksessa

Kirjastokäynnit / asukas	Kulttuuritoimi	Kirjastotilasto: https://tilastot.kirjastot.fi/ (Valitse: oma kuntasi, uusin tilastovuosi, Kirjaston käyttäjät → Fyysiset käynnit. Luku laskettava itse per asukas.)
Kirjojen kokonaisalainaus / asukas	Kulttuuritoimi	Kirjastotilasto. https://tilastot.kirjastot.fi/ (Valitse: oma kuntasi, uusin tilastovuosi, Lainaus → Kokonaislainaus. Luku laskettava itse per asukas.)
Kirjaston tapahtumiin osallistuneiden määrä / 1000 asukasta.	Kulttuuritoimi	Kirjastotilasto: https://tilastot.kirjastot.fi/ (Valitse: oma kuntasi, uusin tilastovuosi, Kirjaston tapahtumat ja käyttäjäkoulutus → Tapahtumat → Kirjaston päävastuullisena järjestämiä tapahtumia yhteensä. Luku laskettava itse per asukas.)

HYTE-kerroin

MIKSI TALOUDELLINEN KANNUSTIN KUNNILLE?

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluu sote-uudistuksen jälkeenkin kunnille
  - hyvinvointi ja terveys ovat yhteydessä koulutukseen, liikunta-, ruoka- ja kulttuuripalveluihin, kaavoitukseen, liikennejärjestelyihin sekä moniin muihin tehtäviin, jotka jäävät kuntien hoidettavaksi
- Tarkoituksena korvata kunnalle asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvien tehtävien kustannuksia sekä kannustaa edelleen työn jatkamiseen
- Koko hyvinvointialue hyötyy, jos kunnat ja hyvinvointialueet onnistuvat laajasti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.
  - Kunnassa työ- ja toimintakykyiset asukkaat
  - Alueen väestön palvelujen tarve, palvelujen käyttö ja sote-menot kasvavat aiempaa hitaammin
  - Pitkällä aikavälillä merkitystä sekä kansanterveydelle että kansantaloudelle

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rahalliset kannusteet kunnissa ja hyvinvointialueilla

- 15 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa
  (Laki **kunnan** peruspalvelujen valtionosuudesta 618/2021)
  - Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin määritellään kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa kuvaavien indikaattoreiden sekä toiminnan tulosta kuvaavien indikaattoreiden perusteella
  - Lisäosan suuruus n. 100 M€
- 3 § Valtion rahoitus hyvinvointialueille
  (Laki **hyvinvointialueiden** rahoituksesta 617/2021)
  - Hyvinvointialueille valtion rahoitusta hyvinvointialueen asukasmäärän, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisyyden, saaristoisuuden, saamenkielisyyden sekä **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimien perusteella**
  - Hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen perusteella määräytyvä rahoitusosuus 1%, sovelletaan 2026 lähtien

Hyte–kerroin kuntien valtionosuuksissa

100 miljoonaa euroa

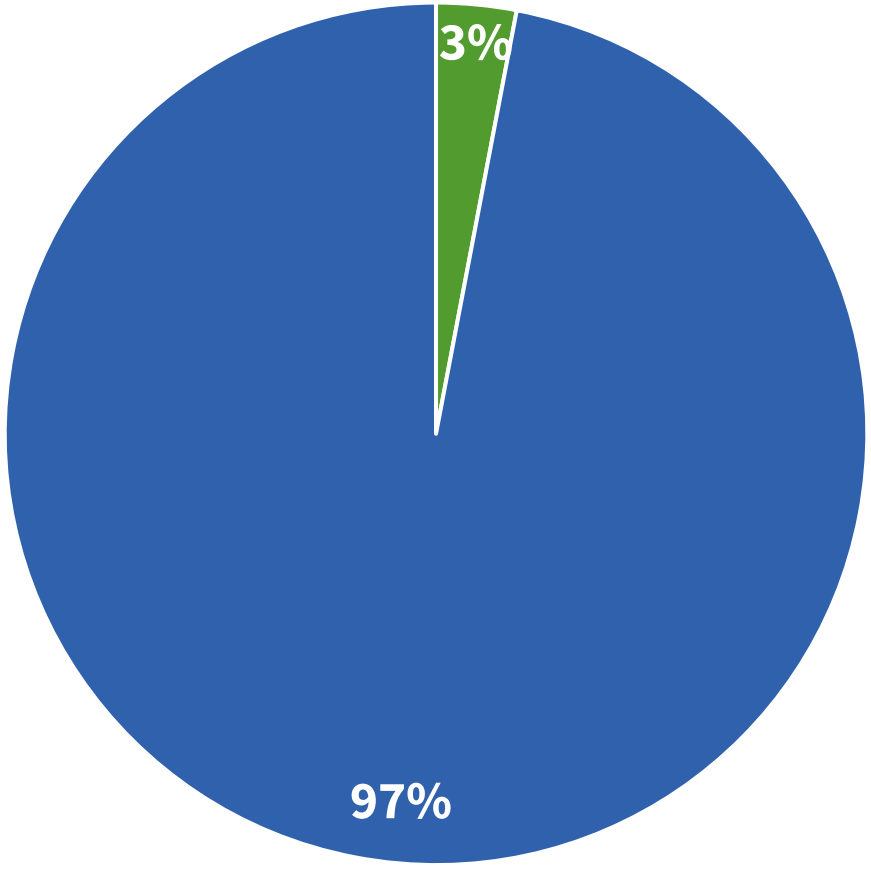

Hyte–kerroin hyvinvointialueiden rahoituksessa

194 miljoonaa euroa/ 19,86 mrd

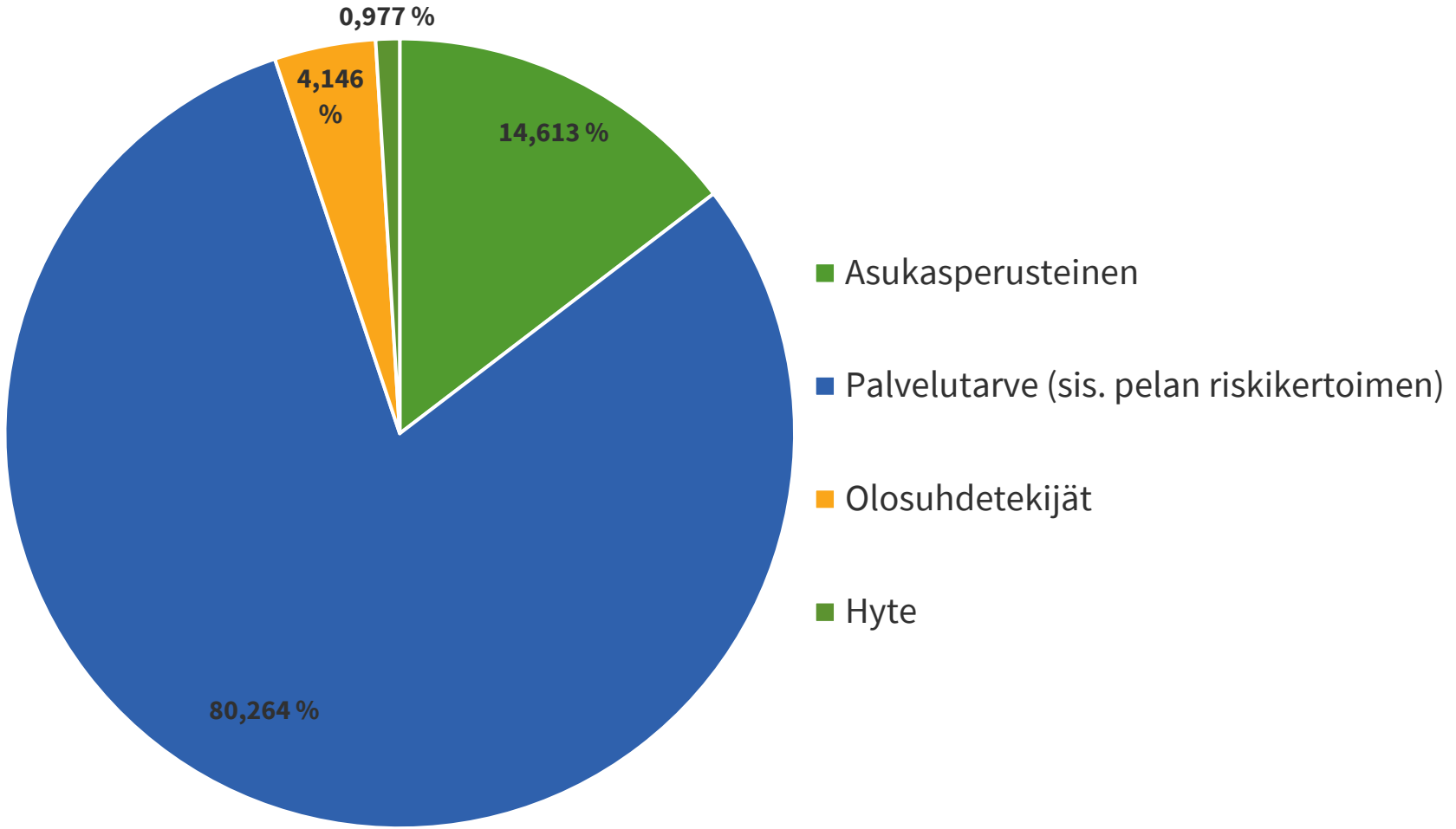

Hyvinvointialueiden yleiskatteisen rahoituksen määräytymistekijät ryhmittäin

Kuntien HYTE-kerroin

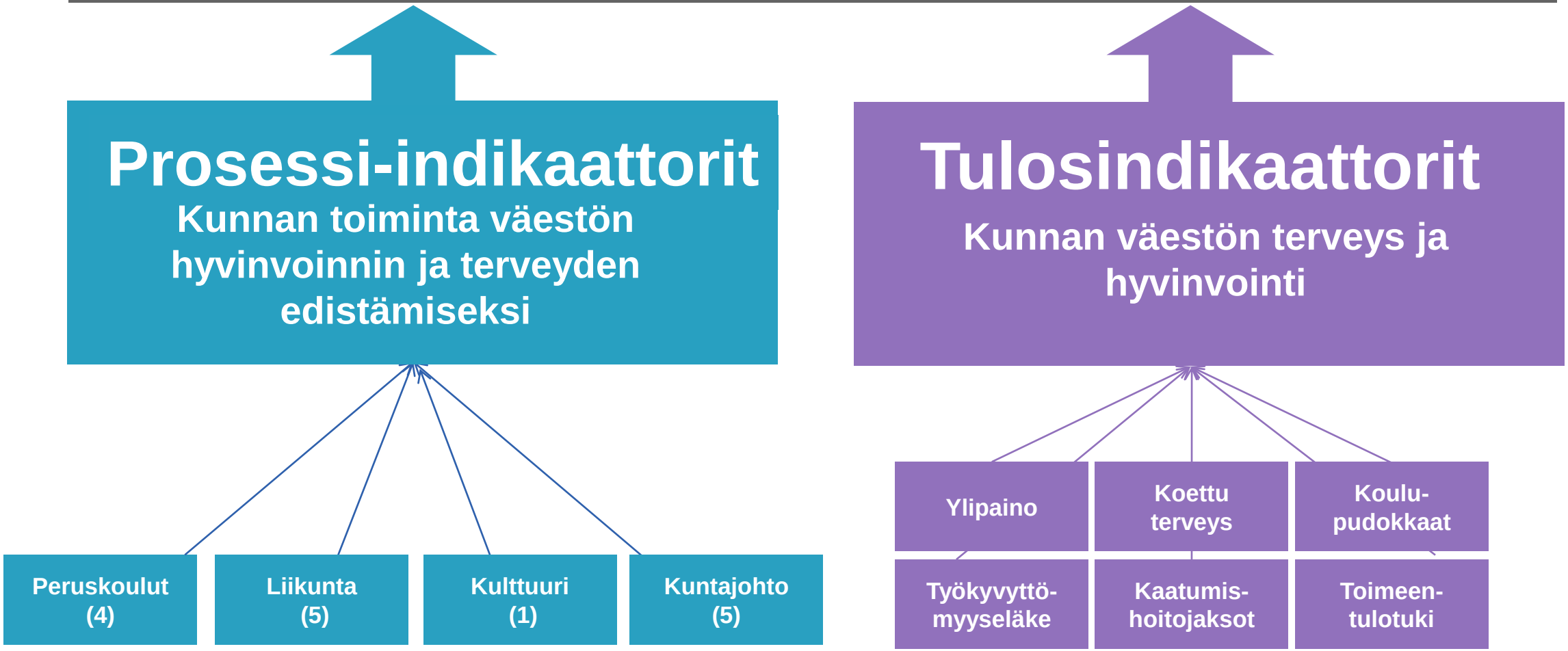

HYTE-KERTOIMEN VAATIMUSMÄÄRITTELY

perustuu näihin periaatteisiin:

Lähtökohtana **vuosittain päivittyvä tietopohja**

- joka **on saatavissa** kaikista kunnista
  - Kuntien keskimääräinen väkiluku 6444 (2019)
  - Alle 5000 asukkaan kuntia 124 = 42 %
- johon voi **omalla toiminnallaan** vaikuttaa
- jolla mitataan sekä **nykytilaa** että **muutosta**

Tiedontuotannon on oltava laadukasta ja kattavaa.

TOIMINTAAN JA VOIMAVAROIHIN PERUSTUVA OSIO

Prosessi: mitataan nykytilannetta

- Mitataan nykytilannetta
- Prosessi-indikaattoreiden määrän tulee olla kohtalaisen suuri, jotta toimintaa voidaan arvioida laajasti.
- Suurehko indikaattorien määrä ehkäisee osa-optimoinnin mahdollisuutta
  - jos indikaattoreita olisi vain muutama, toiminta voisi keskittyä vain muutamaan asiaan.

Peruskoulut	Liikunta
Oppilaiden **poissaolotuntien kokonaismäärää seurataan**.	Kunta kutsuu säännöllisesti koolle **liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen**.
Kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus tehdään kolmen vuoden välein.	Kunnassa järjestetään **kohdennettuja liikkumisryhmiä** liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.
Koulussa on **pitkät liikuntavälitunnit**.	Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten päätösten **vaikutusten ennakkoarviointiin**.
Koulussa noudatetaan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.	Lasten ja nuorten **liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain** hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa.
	Kunnassa toimii **poikkihallinnollinen työryhmä**, jossa käsitellään liikunnan edistämistä.

Kirjaston rooli?

Kuntajohto

Tarkastuslautakunnan tekemässä **arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain** kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.
Valtuustolle **raportoidaan vuosittain** väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista.
Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa **määritellään vuosittain mittarit**, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.
Kunnassa toimii tehtävään nimetty **asiantuntija joka koordinoi** hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
Kunnan palveluiden kehittämisessä **hyödynnetään asiakasraateja ja -foorumeja**.

Kirjaston rooli?

Kulttuuri

Kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kunnassa järjestettävää **kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoimintaa tai muuta vastaavaa vapaaehtoistoimintaa**?

Kirjaston rooli?

Painokerroin per indikaattori 0,036

Tulosindikaattorit – tuloksellisuuteen väestötasolla perustuva osio

Tulos: mitataan muutosta

Lähtökohta

- Jotta indikaattorit olisivat kuntaa kannustavia, on tärkeää, ettei kuntaa rangaista siitä, millainen on sen väestön hyvinvoinnin ja terveyden tila (ikärakenne, sairastavuus)

➡ Kannustavuuden tulee olla perustua väestön hyvinvoinnin ja terveydentilan muutokseen, jonka kunta onnistuu omilla toimillaan aikaansaamaan

Tulosindikaattorit – muutos

Sotkanet numero	Indikaattori	Lähde
286	Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	Kouluterveyskysely
3906	Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	Kouluterveyskysely
3219	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	kinto-rekisteri (Tilastokeskus)
234	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	Toimeentulo-tukirekisteri
306	Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	Eläketurva-keskus
3959	Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön. Painokerroin per indikaattori 0,083	Hoitoilmoitus-järjestelmä

Kirjaston rooli?

MITEN RAHOITUS LASKETAAN?

3 %

LASKUKAAVA

Asukasta kohden määritelty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta

X

asukasluku

X

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin (0-100)/65

Jos jaettavaa olisi noin 100 M€, kuntien asukaskohtainen rahoitus olisi:

- **Maksimi 21,80 €**
- **Mediaani 16,25 €**
- **Minimi 7,7 €**

Lisätietoa: thl.fi/hytekerroin

Paljonko sinun kuntasi on saamassa?

HYTE-kerroin euroa / asukas info ind. 5341

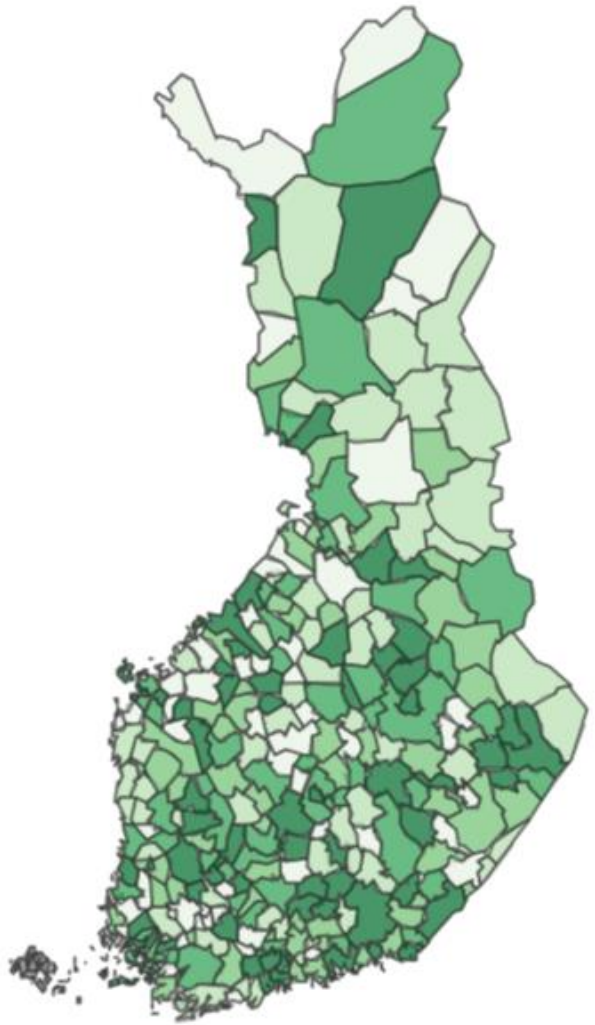

(Ei arvoa)
7,70 ≤ x < 13,60
13,60 ≤ x < 15,98
15,98 ≤ x < 17,80
17,80 ≤ x < 18,80
18,80 ≤ x < 21,80

Leaflet

ks. myös
www.thl.fi/hytekerroin

Suora linkki sotkanetin näkymään

Yhteenveto Hyte-kertoimesta

- Jaettava Hyte-kerroin raha on yleiskatteellista
  - Ei korvamerkittyä, saa käyttää mihin parhaaksi näkee
- Kerrointa laskettaessa tulosindikaattorit määräävät puolet kertoimen arvosta, samoin prosessi-indikaattorit
- Hyte-kerroin on kannustin, ei korvaa eri hallinonalojen olemassa olevaa rahoitusta, jolle hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö pääasiassa tehdään
- Laadukas ja laaja-alainen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö on edellytys hyvälle hyte-kertoimelle

Kiitos!

Yhteystietoja THL:ssä (etunimi.sukunimi@thl.fi)

Kulttuurihyvinvointi

Tapani Kauppinen

Hyvinvointikertomusten vähimmäissisältö

Tapani Kauppinen

Katri Kilpeläinen

HYTE-kerroin

Timo Ståhl

Vesa Saaristo